

«Més val qu'el sia, per dret, mort, / que si vós moríets a tort: / e no creats nuyla *falorge*, / mas veg lo boch en la corda», *Set Savis* (v. 530).¹ En un mot d'aquest caràcter no sorprèn gens que, sense sortir del català, trobem tan poca documentació antiga. La forma moderna *falòrnia* no es documenta fins cap a la fi del S. XVIII, en el l'humorista mallorquí G. Roca i Seguí (1742-1813), i en el noble barceloní B. de Maldà: «ou esta música, / funesta Mònica, / qu 'ab sa mandúria / en Nofre et fa / --- / Oh blanca andívia! / Bella *falòrnia* / treu sa carícia / que per tu va» (JMBover, *BiEscrBal.* II, 273.27.2); «conta la gent de per allí si fou martiriat Sant Atanasi azia la torre dels senyors de Pinós, indicant-ho la sanc en algunes admetlles de un admetller, lo que no he vist; si és *falòrnia*, no ho sé; per los de Badalona, serà pia crehència, y fora» (*Excursions*, p. 117).

Entre els valencians la forma que ha estat en ús és *falòria* (c. 1760-1770) en Carles Ros i la *Rondalla de Rondalles* («yo tinc d'estar per a cuentos y *falòries*?») així ho confirmen en efecte J. G. M., Sanchis Guarner,² JPFuster, TLlorete, etc.; i continua al Nord fins al Matarranya, Tortosa (*BDC* IX, 71; III, 97), i així és deu prolongar al llarg del límit de les llengües fins als Pirineus, un vaig anotar *falòries* cap a l'Alta Ribagorçana (Vilaller-Llesp, 1953). De l'altra banda de la ratlla això es complementa amb la forma murc. i arag. *faloria* (Ga. Soriano, Peralta) i la pròpiament aragonesa, que ja és un poc diferent i ja registrada pel *DAut.*: «*falòrdia*: embuste, mentira o engaño: es voz usada en Aragón»; confirmada pel sogorbí Torres Fornés i els aragonesos Peralta i Boroa. A Menorca, sense canviar la forma ni el sentit del comú *falòrnia*, no deixa d'haver-hi un matis diferencial, car és «cosa petita y de poca valor, que no paga la pena d'ocupar-se'n» (Moll, a Ciutadella, *MiscAlcover*, 442; Ruiz i Pablo) —més fútil que fabulosa, doncs—, matis endemés no ben estrany al Princ., com es nota per l'ús de JRuyra.

Hi ha relació evident amb el fr. ant. i mj. *falourde* «tromperie, grosse plaisanterie», bastant freqüent en els Ss. XIII-XVI (*FEW* XIII, 388a), prov. *falourdo*; també alterat en *falibourdo* (fr. local *falibourde*), rodanès *falabourdo* (hi ha un hapax *falaburdir* «bredouiller» que Rayn. VI, 23, atribueix a PCardenal i que no està ben controlat ni de matis clar).

Podria ser en rigor un mot de la família de FALLERE, si ens hagués vingut de França (altrament hauríem de tenir *l*), però ni allí la formació no fóra gens clara, fins reconeixent que hi ha hagut contaminació del prov. *bourdo* 'mentida', fr. *bourde*, *balourde*. Però sobretot és inversemblant de separar el nostre mot, i en particular l'antic *falorge* (grafia per *falorja*, admes que no sigui errada per *falorda*, -òrdia), del b. ll. *falodia*, *fallodia*, *fallogia* que apareix 6 o 7 vegades en textos de Bergamo, Piacenza i Este, des de 1286 a 1447, amb el sentit de «faces in signum laetitiae accensae» (Du C.), sota el qual es deuen ocultar formes vulgars com *falòdia* o *falloggia*. Inseparable d'aquestes pel sentit, i relacionat per la forma amb el mot català, és el

sard logud. *falordia* «banchetto, convito, festino, baldoria» (Spano).³

D'altra banda hi ha d'haver una relació o altra entre *falodia* 'fogaina de festa o d'alegria' i l'it. *falò* 'foc de poca durada', que també s'ha usat en aquell sentit: relació secundària almenys, i no sé pas si genuïna, si bé no ho descarto, i així ho han admès, amb menys o amb més reserva Giand. Serra (*Dacorom.* v, 457), M-Lübke (*REW*, 6463) i MLWagner. Sigui que *falò* vingui del gr. *φανός* 'llanterna', 'llàntia, làmpada', 'antorxa' (com admet Rohlf, *EWUG*, 2294) o de *φάρος* 'far, fanal' amb influència de *φανός* (que sembla ser la idea de M-L.).

A base d'això feia jo en el DCEC unes conjectures, que no es poden descartar, i que potser eren ben orientades, més del que després m'he sentit inclinat a admetre, car llur tort pot no ser més que el de no conduir-nos a resultats ben definits. Ja el grec clàssic havia format una sèrie de compostos en -*ωδία*: *μελωδία*, *ραψωδία*, *τραγωδία*, *κιθαρωδία*, *ὕμνωδία*: encara que llur sentit propi no fos més que el de 'cant fet amb tal o tal cosa, de tal o tal manera', això donava la impressió d'un sufix, més que més havent-hi en altres casos un veritable sufix abstracte -*ώδεια*, al costat dels adjectius en -*ώδης*, com ara *φανώδης* 'brillant' (al costat del qual pogué existir un abstracte *φανώδεια), que justament pertanyia al grup derivatiu de *φανός* 'fanal, antorxa'. *Μελωδία*, al costat de *μέλη* 'cançons', i tots aquells altres, a un auditori romànic podien donar-li la impressió d'un sufix, hellenitzant i abstracte, -*òdia* que indiqués, sigui una festa amb *μέλη* 'cançons', 'himnes', etc., sigui una noció colectiva.

Llavors partint de *falò* i de *φανός/φάρος*, amb qual-sevol d'aquells dos valors, s'explicaria la formació d'un *falòdia*, sigui com a 'festa' o com a 'conjunt' de fogueres. Especulació, conjectura, si bé reforçada per formes romàniques amb el mateix -*òdia* però amb la -*n*-de *φανός*: Tàranto *fanóya* 'foc de senyal, alimara', Gàrgano *fanóya* 'flamarada', 'alimara', calabr. *fanóyu* 'home malgastador', i d'altra banda calabr. *fasòddia* 'burla' (cites de Rohlf).

Més concreta que aquesta és la idea que va proposar llavors G. Alessio (*RLiR* XVIII, 1954, 7-12) i que ja llavors, i ara, m'inclinava a acceptar preferentment: *falodia* i *fallogia* es poden mirar com a llatinitzacions de l'it. dial. *faloja* 'foguera', que provindria del gr. *φλογία*, plural de *φλογιον*, diminutiu de *φλόξ*, *φλογός*, 'flama', propagat tardanament al romànic des de l'Hexarc de Ravenna, quan ja el grup FL. s'havia alterat en *fi-* romànic. El canvi de FL. en *fal-* pogué ser simplement una anapitxi provocada pel fet que en els parlars italians ja no era possible llavors la inicial *fl-* (havent estat canviada en *fi-* tota FL. originària), i d'altra banda fóra natural que hi vagi haver una influència o contaminació per part de *falliva* 'guspira': de fet existeixen formes com *faloia*, -*oda*, en diversos parlars de l'Est d'Itàlia, que tenen aquest últim significat: en l'*AIS*, el mapa *favilla* (v, 926) ens dóna *faloda* a Trevi (entre Perusa i el Piceno, punt 575) i *faloia* d'una banda a Stia (no lluny de Florència) i també a